

Rapport fra 23. Konference for Arabisk Musik i Cairo 1.-10. november 2014

Den 23. Konference for Arabisk Musik blev afviklet i Cairo 1.-10. november 2014. Som de tidligere konferencer i rækken fandt den sted sideløbende med den årlige Festival for Arabisk Musik i Cairo. Både konference og festival var organiseret af Operahuset i Cairo, der har hjemme i et moderne bygningskompleks på øen Zamalek i det centrale Cairo, og som trods sit navn er meget mere end blot en opera. Institutionen, der hører under det egyptiske kulturministerium, huser både et operakompagni og en række instrumentalensembler. Den arrangerer operaforestillinger, koncerter for klassisk vestlig musik og koncerter for arabisk musik primært fra den store *tarab*-tradition. Dens årligt tilbagevendende festival og konference for arabisk musik siges at være den største af sin art i den arabiske verden. Festivalen og konferencens nuværende leder, Jihān Mursī, overtog lederskabet i 2012 efter Ratiba al-Ḥifni's død. Ratiba al-Ḥifni var festivalens leder og frontfigur gennem mange år, og som datter af musiketnologen Maḥmūd Aḥmad al-Ḥifni, der i 1932 organiserede den berømte første konference for arabisk musik i Cairo, spillede hun en betydningsfuld symbolsk rolle.

Konferenceprogrammet omfattede otte sessioner fordelt på fire dage, og der blev præsenteret omtrent 30 bidrag af deltagere fra Libanon, Libyen, Egypten, Tunesien, Palæstina, Sudan, Irak, Jordan, Saudi-Arabien, Syrien, Kuwait og Danmark. Sproget var arabisk bortset fra min præsentation, der var på engelsk men for deles vedkommende blev oversat fra podiet.

Præsentationerne var samlet tematisk under overskrifterne:

1. Den spirituelle musik i vort nutidige liv
2. Samtidige fænomener i vokalmusikken med henblik på sprog, musik og opførelse i det seneste årti og i lyset af de politiske forandringer
3. Musikken og formningen af børnenes bevidsthed
4. Veje til at bringe den arabiske musik tilbage på sporet under iagttagelse af gode arabiske eksempler
5. Iagttagelse og klassifikation af folkelige rytmer. Kuwait som model

Arbejdsformen var formel, ritualpræget og højtidelig. Ved en stor del af sessionerne var moderatorerne valgt blandt ledende medlemmer af det panarabiske Akademiet for Arabisk Musik, der er en organisation tilknyttet Den Arabiske Liga. De toneangivende

deltagere var for en stor del ældre mænd, der beklæder ledende stillinger ved musikuddannelsesinstitutioner rundt om i den arabiske verden.

Den politiske rammesætning af både festival og konference var eksplicit i en grad, der måske kunne overraske en vestlig iagttagere. Fx indleder festival-lederen sin velkomsttekst i festivalens kulørte programbog med ordene "*Taḥya Miṣr*" [Leve Egypten!], der var præsident 'Abd al-Fattāḥ al-Sisis parole ved præsidentvalget i maj 2014, og som stadig ses på plakater med præsidentens kontrafej rundt om på gader og stræder.

'Leve Egypten' er festivalens budskab, når vi i år fejrer den 23. Festival og Konference for Arabisk Musik, som finder sted under den første egyptiske præsident, der er valgt efter den glørværdige 30. juni-revolution, som gengav vort Egypten sin identitet. Derfor har jeg ikke kunnet finde noget bedre slogan end 'Leve Egypten', som vi alle bar under den glørværdige revolution. Det udtrykker alle følelser ... hos dette fædrelands folk, og jeg forestiller mig, at det vil give genlyd i alle arabiske folk.¹

Det var altså ganske åbenbart, at både festival og konference fra arrangørernes side var tiltænkt en politisk funktion. Og det var klart, at den rammesættende politiske fortælling handler om et Egypten, der under præsident al-Sisi forsvarer sin kulturelle identitet mod radikal politisk islam, der i denne fortællings perspektiv repræsenteres af Det muslimske Broderskab, der i den officielle presse i dag ofte omtales som 'Det terroristiske Broderskab'.

Jeg skal minde om, at præsident al-Sisi kom til magten efter omvæltningen i juni 2013, der afsatte præsident Muḥammad Mursi, der som Det muslimske Broderskabs kandidat havde vundet det første demokratiske præsidentvalg efter den folkelige opstand, der i januar 2011 styrkede Egyptens totalitære præsident gennem mange år, Hosni Mubarak. Siden er undertrykkelsen både af sekulære demokratiske kræfter og af politisk islam taget til i styrke. Det nuværende styre ynder at fremstille Egypten som et land 'i krig med terrorismen', og statsinitierede kulturelle begivenheder betragtes i dette perspektiv.

I officielle taler og i artikler i det festival-magasin, der hver af de ti festival-dage samlede op på gårsdagens begivenheder, blev arrangementets rolle i terrorbekæmpelsen ofte fremhævet. Fx i den velkomsttale, der på åbningsaftenen blev holdt af en repræsentant for kulturministeriet. I festival-magasinet blev dele af talen gengivet i en artikel under overskriften "'Kunsten i konfrontation med terrorismen' – dette slogan blev fremført af de arabiske kunstnere ved åbningen af musikfestivalen".² Regeringsrepræsentanten blev blandt andet citeret for at have navngivet den 23. session af festi-

1 "Kalimāt mudīr mihrajān wa-mu'tamar al-mūsiqa al-'arabiyya" [Ord fra lederen af festivalen og konferencen for arabisk musik], *mihrajān wa-mu'tamar al-mūsiqa al-'arabiyya* [= *Festivalens programbog*]. Cairo: Dār al-u'bira al-Miṣriyya, 2014, 4

2 Hamdi Ṭariq, "al-fann fī muwājahat al-'irhāb ... shi'ār rafa'ahu al-fannānūn al-'arab fī ifitāḥ mihrajān al-mūsiqa" [Kunsten i konfrontation med terrorismen. Dette slogan blev fremført af de arabiske kunstnere ved åbningen af musikfestivalen], *al-mūsiqa al-'arabiyya* [= *Festival-magasinet*. 2. november 2014], Cairo: Dār al-u'bira al-miṣriyya, 2014, 4.

valen for arabisk musik "sessionen for modstanden mod terrorismen", og for at have sagt, at "terroristerne bekriger os med molotovcocktails og bilbomber, men vi bekæmper den med pen, kunst og kultur ..." ³

Denne iscenesættelse af kunstudøvelsen som et våben i en national kamp mod islamistisk terror fortsætter. Under mit seneste besøg i Cairo i maj 2015 afviklede kulturministeriet en konference og tværkunstnerisk festival under overskriften "De bløde magter. Tanken, kunsten og kreativiteten i konfrontation med ekstremismen og terrorismen". ⁴ Den meget håndfaste officielle rammesætning eller legitimering af kunstudøvelsen som politisk instrumentel indebar imidlertid ikke, at politiske temaer var i fokus på konferencen, og jeg fornemmede en vis uoverensstemmelse mellem den egyptisk-indenrigspolitiske diskursive rammesætning af festivalen og en konference, der snarere dyrkede den traditionelle panarabiske forestilling om arabisk musik som en vigtig identitets- og enhedsskabende faktor.

I flere henseender var konferencen i Cairo tænkt anderledes end en forskningskonference fx i København.

Man samles ikke blot for at drøfte fælles forskningsanliggender som en del af en intern forskningsproces. Både den enkelte forsker og konferencen som sådan forventedes at komme med anbefalinger [*tauṣīyāt*], der kan sættes i værk, og som kan bidrage til udvikling, forbedring eller reform af den arabiske musik.

Dette kom fx til udtryk i opera-direktørens velkomsttale, hvor hun fortalte, at man til konferencen havde "... indbudt eksperter og professorer, der er specialiseret og interesseret i musik i den arabiske verden", og at konferencen ville "... præsentere sine anbefalinger og undersøgelser, der seriøst analyserer den arabiske musikalske situation med henblik på bevarelsen af vores musikalske identitet og dens beskyttelse mod vilkårlighed og bølger af forfald". Talen understregede også, at man ville "... være ihærdige for at føre anbefalingerne ud i livet." ⁵ Denne ihærdighed blev dog draget i tvivl af nogle af de konferencedeltagere, som jeg talte med. Og på spørgsmålet om hvem disse anbefalinger egentlig var rettet til, blev der svaret: "Til hvem det måtte vedkomme"! I den officielle version hed det, at de ville blive overbragt til Akademiet for Arabisk Musik, men at de ikke var forpligtende for nogen part.

Konferencebidragene var på forhånd godkendt af conferenceudvalget, og de udleveredes på skrift til deltagerne ved konferencens åbning. Deres retoriske stilleje var ofte noget højere, end vi er vant til i København i dag, og ofte var bidragene så lange, at de kun kunne meddeles brudstykkevis fra podiet. Bidragene var for en dels vedkommende informationsrige. Kun i få tilfælde bemærkedes spor af indflydelse fra kulturteoretiske grundlagsdiskussioner, som vi fører dem i vore hjemlige musikvidenskabelige miljøer, og ofte var bidragene præget af en form for rituel fejring af en konsensus

3 Ibid., 4

4 'Den bløde magt', arabisk: *al-quwwa al-nā'ima*. Her må være tale om et de begrebslån, der er så typiske for moderne medie-arabisk. Begrebet 'soft power' stammer fra den amerikanske politolog Joseph Nye.

5 "Kalimāt ra'īs majlis 'idārat al-hay'a al-'amma lil-markiz al-thaqāfi al-qawmī wa-mu'tamar al-mūsiqa al-'arabiyya" [Ord fra præsidenten for det almene administrationsråd for det nationale kulturcenter og for festivalen og konferencen for arabisk musik], *Festivalens programbog*, 1

omkring musikkens og særligt den 'autentiske' arabiske musiks værdier og kulturelle mission. Jeg har gennemarbejdet en del af dem efter hjemkomsten, og efter mit skøn udgør de et værdifuldt materiale for en kulturteoretisk informeret analyse af et lille hjørne af aktuel arabisksproget akademisk musikdiskurs.

En sådan analyse kan ikke gennemføres her, men et par af dens temaer kan antydes:

Den første session handlede som sagt om 'den spirituelle musik', og konferencens behandling af dette emne ville med udbytte kunne gøres til genstand for en analyse af, hvordan den sekulære kultur, som konferencen og festivalen repræsenterer, håndterer følsomme spørgsmål om religion. Af sessionens i alt fem bidrag var tre fokuseret på sufi'ernes musikudøvelse. Perspektivet var henholdsvis libysk, libanesisk og egyptisk. I alle tilfælde var der omtale af stedlige sufi-ordener og deres dhikr-ritualer, og i alle tilfælde var der omtale af, hvordan sufismens musikalske traditioner rekonstrueres og plejes i den moderne arabiske kontekster. I alle tilfælde var der også omtale af sufi-musikkens moderne rolle som indslag i de festivaler for 'spirituel musik', som i dag er et internationalt fænomen, der også forekommer i den arabiske verden. Fx den libyske deltager – 'Abd Allāh Mukhtār al-Sibā'ī – kommenterede på dette og gjorde også ophold ved selve begrebet 'spirituel musik' [*mūsīqa rūhiyya*].

Man begyndte at anvende udtrykket 'spirituel musik' i de arabiske lande, samtidig med at man for årtier siden begyndte at arrangere årlige festivaler ... for den slags musik og sang i Tyrkiet, Egypten, Tunesien, Jordan, Libanon, Iran og Marokko... Begrebet spirituel musik blev ikke brugt blandt sufi-ordenernes medlemmer. De brugte begrebet *al-samā* i stedet. Det er et autentisk arabisk begreb, som sufi'erne brugte til at betegne den musik og de religiøse sange, som de opførte individuelt eller kollektivt ved deres regelmæssige sammenkomster og møder.⁶

Her er udgangspunkt for en analyse af, hvordan den moderne globale distribution re-kontekstualiserer og bogstaveligt talt re-konceptualiserer sufi-ernes musik – også i den kulturkreds, hvor den har sin historiske oprindelse. Det er i den sammenhæng også værd at bemærke, at bidragene ved konferencen i Cairo mere fokuserede på de tværreligiøse festivalers rolle som et redskab i kampen mod religiøs og sekterisk splittelse end på det spirituelle som sådan – anderledes end i fx Deborah Kapchans arbejde med festivalen i Fez i Marokko.⁷

Af de to sidste af sessionens bidrag blev det ene præsenteret af en stedlig musikpædagog og handlede om Rudolf Steiners musikæstetik. Det andet blev præsenteret af Yūsif Ṭannūs, der optrådte klædt i overensstemmelse sit gejstlige hverv som pater Libanons maronitiske kirke og talte om den spirituelle musik fra denne kirkes perspektiv. Som en mange andre af konferencens bidrag fik vi et hastigt historisk overblik, der i dette tilfælde strakte sig fra kirkefædrene til den spirituelle musiks situation i den ak-

6 'Abd Allāh Mukhtār al-Sibā'ī, "rāḥat al-arwāḥ fi al-samā' al-mubālḥ" [Sjælens trøst i den tilladte lytning [*samā'*]], Konferencebidrag præsenteret for den 23. festival og konference for arabisk musik, Cairo, 1.-10. november, 2014.

7 Deborah Kapchan, "The Promise of Sonic Translation: Performing the Festive Sacred in Morocco", *American Anthropologist*, Vol. 110 (2008), Issue 4, s.467-483

tuelle medievirkelighed. Men der blev også plads til et par ord om de populære festivaler for spirituel musik og om et libanesiske eksempel – for øvrigt knyttet til det maronitiske universitet, hvor Yūsif Ṭannūs arbejder. Også her blev der lagt vægt på disse arrangementers ønskværdige funktion i kampen mod religiøs og sekterisk splittelse, der selvsagt i den libanesiske sammenhæng har en særlig baggrund og betydning.

Af konferencens øvrige sessioner skilte én sig ud både i form og indhold. Sessionen "Samtidige fænomener i vokalmusikken med henblik på sprog, musik og opførelse i det seneste årti og i lyset af de politiske forandringer" var organiseret af komponisten Nahla Maṭṭar, der indtil for nylig også var leder af Umm Kulthum-museet i Cairo. Som moderator havde man valgt den respekterede komponist og musiker Mīshīl al-Maṣri. Som overskriften fortæller, ønskede man her at diskutere arabisk musik i lyset af dramatiske politiske begivenheder, der er skitseret ovenfor. Der blev i denne sammenhæng plads for kritik af forvaltningen af Cairos offentlige rum som scener for (alternativ) kunstnerisk aktivitet, for kritik af unge musikeres arbejdssituation og for præsentation af komponister og værker, der falder uden for den kanon, som konferencen for øvrigt fejrede og bekræftede. De mest kritiske bidrag blev mødt med tavshed fra hovedparten af de tilstedeværende notabiliteter, og en enkelt af deltagerne måtte tales fra at udvandre i protest. Senere blev sessionen kritiseret i pressen. Det egyptiske dagblad *al-Balad* berettede den 14. november om konferencen under overskriften "Et kritisk synspunkt vedrørende konferencen for arabisk musik".⁸ Som overskriften antyder, er forfatteren generelt kritisk over for konferencen, og der rejses blandt meget andet tvivl om organisationskomiteens akademiske kvalifikationer. Men særlig hård er kritikken af sessionen om arabisk musik og sang i lyset af de politiske forandringer. Sessionens overskrift kaldes "lang og svag", den unge sangerinde Fayrūz Karawyas kritik af unge musikeres vilkår kaldes "personlige problemer" uden relevans for konferencens tema, og komponisten Ayman Ḥilmi, som Nahla Maṭṭar havde valgt at præsentere, afvises som en "amatør", der kun trækker på "folkloren" og på det egyptiske nationalikon Sayyīd Darwīsh. Det mest eksplicit politisk-kritiske bidrag af – Munīra Sulaymān: "Den kulturelle revolution og genetableringen af det offentlige rum" – nævnes ikke.

Uden for det annoncerede program fik konferencen besøg af den unge sanger og musiker Muṣṭafa Sa'īd, der kom led ledsaget af digteren og politologen Tammīm al-Barghūthī. Muṣṭafa Sa'īd blev under januar-revolutionen i 2011 kendt som 'revolutionens sanger', da han på Midān al-Taḥrīr sang sangen *Ya maṣr hānit wa-bānit* med tekst af Tammīm al-Barghūthī.

Min egen tilstedeværelse ved konferencen som vesterlænding uden arabisk talefærdighed på passende niveau blev – heldigvis – knapt bemærket. I arrangørernes beskrivelse af arrangementet hed det til stadighed, at konferencen samlede *arabiske* musikforskere for at drøfte den arabiske musik og for at fremme dens sag. Men mit bidrag "Arab Music in the West. A Danish Perspective" blev venligt modtaget og udløste smukke og sande ord om kulturelt samarbejde og personlige møder, der modsi-

8 Yasmīn Farrāj, "Ru'īyya naqdīyya li-mu'tamar al-mūsīqa al-'arabiyya" [Et Kritisk synspunkt på konferencen for arabisk musik], *al-balad*, 14. november, 2014. Besøgt 5/6 2015. <http://www.el-balad.com/1245441>

ger tesen om 'civilisationernes sammenstød'. Min omtale af manglen på videnskabelig litteratur på europæiske sprog om moderne arabisk musikkultur er genspejlet i konferencens anbefalinger, og i ovennævnte avisartikel blev bidraget omtalt som "bemærkelsesværdigt".

Det var tredje gang, jeg besøgte konferencen i Cairo, men første gang som inviteret deltager. Mit arbejde med denne konference er en del af mine bestræbelser på at komme på nært hold af aktuel arabisksproget musikkultur og finde udgangspunkter for en kritisk analyse, der i metodisk henseende ikke adskiller sig principielt fra analyser af tilsvarende diskurser på europæiske sprog.